

MA'MURJON UZOQOVNING HAYOTI VA MILLIY MUSIQAMIZGA QO'SHGAN HISSASI

Abduraximov Axmadjon Mamadjanovich

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi

Qo'qon davlat universiteti Xalq ijodiyoti kafedrası dotsenti

Annotatsiya: *Ma'murjon Uzoqov o'zbek milliy musiqasining yorqin namoyandalaridan biri sifatida o'zining betakror ijodi va mahorati bilan xalqimizning musiqiy san'atini boyitdi. U milliy an'analarni zamonaviy uslubda jonlantirishda, musiqiy merosni asrab-avaylashda, yosh avlodga chuqur ta'lim berishda ulkan xizmat qildi. Uning hayoti va ijodi haqida so'z yuritganda, uning san'atga bo'lgan mehr-muhabbati, fidoyiligi va betakror iste'dodini ta'kidlash lozim. Ushbu maqolada Ma'murjon Uzoqovning hayoti va milliy musiqamizga qo'shgan hissasi haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Ma'murjon Uzoqov, musiqa, ashula, yalla, san'at, uslublar, ijod, musiqiy meros, ovoz, milliylik.*

Ma'murjon Uzoqov (1904-1963) — XX asrda O'zbekiston milliy musiqachiligi va vokal san'ati rivojida muhim rol o'ynagan xushovoz xonanda va xalq hofizi. Uning ijodi xalq musiqasi, mumtoz ashula, yalla va katta ashulalar ijrosida o'zgacha uslub va nozik ovaz bilan namoyon bo'lgan. Bu maqolada Uzoqovning biografiyasi, san'ati, ijro uslubi, ijodiy merosi va milliy musiqa san'atiga qo'shgan hissasi haqida infomalarga tayangan holda tahlil qilinadi. Tug'ilgan sana va joyi 20 aprel 1904, Marg'ilon shahri, Marg'ilonning Mashhad mahallasida tug'ilgan. Oilaviy sharoiti Otasi To'quvchi bo'lgan, onasi Zebiniso opa musiqa, qo'shiqlar, yalla va mumtoz an'analarni bilgan, san'atga qiziqishi bor edi. Uzoqov musiqaga bolalik chog'idanoq qiziqish uyg'otgan. Bolalik va boshlang'ich ta'lim Otasi vafotidan so'ng, yosh Ma'murjon etikdo'z ustaga shogird bo'ladi; boshlang'ich maktab (eski tipdagi) tamomlagan. Musiqiy mashg'ulotlarga, xalq qo'shiqlari, yalla, dutor chalish va mumtoz ijro uslublarini o'rganishga kirishadi. San'atkor sifatida shakllanish Mamatbuva hofiz, Boltaboy Rajabov, Hamroqul qori kabi hofizlardan ta'sir olgan; Hasan qori bilan ishlagan; Jo'raxon Sultonov bilan hamnafas bo'lgan. [1]

Ma'murjon Uzoqovning musiqiy yo'l boshlanishi bolalik va o'smirlik davridan boshlangan. O'zbekistonda musiqiy madaniyatning boy an'alariga hurmat bilan qaragan holda, u dastlab milliy cholg'u asboblari o'rganish bilan shug'ullandi. Onasi va oilasidan olgan ta'lim- tarbiya, musiqa maktablarida olgan puxta bilimlari unga mustahkam poydevor bo'ldi. U o'zining iste'dodini sinovdan o'tkazib, qanchalik murakkab, nafis va nozik ohanglarni yaratishga qodir ekanligini ko'rsatdi. Milliy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

musiqaning turli janrlarida samarali ijod qildi. U xonanda sifatida nafaqat kuylashga, balki musiqa nazariyasi, kompozitsiya san'atiga ham katta e'tibor qaratdi. Ma'murjon Uzoqov an'anaviy kuylarga yangi nafas olib kirib, ularni yangi uslubda amalga oshirdi. Bu uslubning o'ziga xos jihati – milliy ohanglilikni saqlab qolgan holda zamonaviylik suratlarini berishdir. Shu bilan u keng auditoriyani o'ziga jalb qildi. Uning asarlari odatda milliy ruhni, xalq hayotining turfa jabhalarini aks ettiradi. Musiqasida sevgi, tabiat, ota-ona hurmati, yurtga muhabbat kabi mavzular keng qamrovli. Har bir kuylari jonli va samimiy bo'lib, tinglovchiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Uning ovozi va ijro uslubi o'ziga xosdir, bu esa uni boshqalardan ajratib turadi.

Ma'murjon Uzoqov shunchaki ijodkor emas, balki katta musiqa ma'rifatchisi hisoblanadi. U yosh artistlarni tarbiyalashda, ularni milliy musiqa ildizlariga qaytishda, o'zligiga sodiq qolishda boshqalar uchun namuna bo'ldi. U ko'plab talaba va shogirdlar yetishtirdi. Bu shogirdlarning ba'zilar o'zbek musiqasining yangi yulduzlariga aylanishdi. Ularning hammasida uning ta'limi va tarbiyasi seziladi. Ma'murjon Uzoqovning ijodida xalqimizning tarixiy qadriyatlari ham mujassam. U musiqiy asarlarida o'tmishdan kelib chiqadigan, tarixiy voqealar, qo'yilgan qadriyatlar, xalq og'zaki ijodi va multikultural madaniyatni ham o'z ifodasiga keltirdi. Shu tariqa, uning asarlari madaniy xazina sifatida saqlanib, keyingi avlodlarga yetkazildi. Ma'murjon Uzoqovning mustaqil ijodiy faoliyati davomida u ko'plab mukofotlar va sharaflarga sazovor bo'ldi. Bu mukofotlar uning xalq oldidagi obro'si, san'at sohasidagi salohiyatining xalq va davlat tomonidan tan olinganining yorqin belgisi hisoblanadi. Shuningdek, uning muvaffaqiyatlari o'zbek milliy musiqa sanoatining rivojlanishiga jiddiy turtki berdi. Milliy musiqaga qo'shgan hissasi faqat ijodiy asarlarda emas, balki unutilmas madaniy merosni saqlab qolishdagi sa'y-harakatlarida ham ko'rinadi. U an'anaviy cholg'u asboblarni qayta tiklashga va kengaytirishga katta hissa qo'shdi. Ko'plab etnomusiqiy tadqiqotlarda faol ishtirok etdi, xalqning qadriyatlari va muzikal ifodalarini o'z ijodida muhofaza qildi. Uning ijodiga bag'ishlangan ko'plab tadbirlar, kontsertlar va san'at o'quv dasturlari mavjud. Ma'murjon Uzoqov yurtimizda musiqa madaniyatini keng targ'ib etishda, yosh avlodlarni ona musiqasiga qiziqtirishda katta mehnat qildi. Shu boisdan ham uni milliy musiqaning jonli ensiklopediyasi deb atash mumkin. Ma'murjon Uzoqov hayoti davomida nafaqat milliy musiqani asrash, balki uni rivojlantirishga ham katta e'tibor qaratdi. Uning ijodi milliy san'atning bugungi va kelajak tariqasidagi istiqbolining asosiy yo'nalishlariga yo'l ko'rsatmoqda. U o'zbek milliy musiqasining dunyoda tanilishini istagan, shu maqsadda o'z ishlarini olib bordi.

Unvonlar va mukofotlar 1939 yilda "O'zbekiston xalq hofizi" unvoni; vafotidan keyin ("Buyuk xizmatlari uchun") ordeni bilan taqdirlangan.

Ijodi va ijro uslubi

1. Repertuar turlari

Uzoqov repertuarida xalq qo'shiqlari, yalla, katta ashulalar, mumtoz ashulalar, shoirlik so'zlaridan olingan qo'shiqlar bor. Masalan, "Ko'zlaring", "Sayding qo'yaber, sayyod",

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

“Keldim”, “Jonon kelur”, “Nasihat”, “Parvo etib ket”, “Yolgiz”, “Bir kelib ketsin” kabi qo‘shiqlar uning repertuarida mashhur.

2. Maqom va vokal san’ati

U Farg‘ona xonandalik maktabi an‘analarini davom ettirgan, mumtoz vokal uslublarini chuqur o‘zlashtirgan. Bu an‘analar ichida ashula va yalla ijrosi, dutor chalish, shuningdek, murakkab vokal texnikalari mavjud.

3. Teatr va sahna ishlari

Muqimiy nomidagi teatrdagi (“Tohir va Zuhra” spektakli) Jarchi va Tohir rollarini ijro etgan. Sahna san’ati ham uning ijodida muhim o‘rin olgan bo‘lsa-da, u ko‘proq ashula san’ati yo‘nalishida faol bo‘lgan.

4. Ovoz va ijro mahorati

Uzoqov baland, shirador (yengil quvnoq, ohangi ko‘tarilgan) va ta’sirli ovozga ega bo‘lgan. Ovozi hissiyotlarni chuqur etkazish imkonini bergan, tinglovchilarda zavq va ruhiy ko‘tarinki kayfiyat uyg‘otgan.

Milliy musiqaga qo‘shgan hissasi.

1. Madaniy merosni saqlash va rivojlantirish

U xalq qo‘shiqlari, yalla va mumtoz ashulalarni jamiyatga yetkazishda muhim inqirozsiz vositachi bo‘lgan. Uning ijro qilgan asarlari xalq xotirasida saqlanib qolgan, gramplastinka yozuvlari, radio tape-yozuvlari orqali keng tarqalgan.

2. Ijro maktabini shakllantirish

U Farg‘ona vodiysi vokal / hofizlik maktabining an‘analarini davom ettirdi, shu bilan birga shaxsiy ijro talqini va uslubini ham yaratdi. Bu yosh vokalistlar va hofizlar uchun namuna bo‘ldi.

3. Teatr va estradada milliy musiqani integratsiyalash

Mumtoz va xalq musiqa yo‘llarini teatr sahnalarida, estrada va radio orqali keng auditoriyaga yetkazdi. Shu tariqa milliy qo‘shiqlarning sahna san’ati va ommabop ijroda o‘rni oshdi.

4. Shaxsiy repertuar va tanlov orqali

U shoirlik so‘zlari bo‘yicha tanlangan, bastakorlar tomonidan bastalangan qo‘shiqlarga ham ovoz bergan. Masalan, M. Mirzayev bastalagan “Yakka bu Farg‘onada”, “Surating”, “Dog‘man” kabi. Bu qo‘shiqlar orqali zamonaviy poetik va musiqiy tarkiblarning keng auditoriyaga yetishini ta‘minladi.

5. Mukofotlar, o‘zga sovrinlar va ijodiy xotira

Unvonlar (xalq hofizi), orden-mukofotlar, shuningdek Marg‘ilon shahrida uning nomi bilan bog‘langan musiqiy tanlovlar o‘tkazilishi uning ijodining davomiyligi va ahamiyatini tasdiqlaydi. [2]

Ma‘murjon Uzoqov ijodida “asliga sodiqlik” va “shakldan tashqari mazmun” mujassam: u nafaqat ovoz chiroyi bilan balki ashulaning mazmuni, so‘z san’ati, she‘riylik hamda vokal texnikasining mukammalligi bilan ajralib turgan san’atkor edi. Uning shakllangan vokal maktabi va ijro uslublari, yosh hofizlar uchun ko‘prik bo‘lib xizmat

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

qilgan. Bugungi kunda ham, Uzoqov tajribasi zamonaviy vokal mushaklari, sahna madaniyati va repertuar tanlovida namuna bo'ladi. Og'zaki ijro san'ati (yalla, xalq qo'shiqlari) bilan mumtoz vokal san'ati (katta ashula) orasidagi uzluksizlikka erishgan san'atkor sifatida Uzoqov milliy musiqaning ko'p qatlamlarini birlashtirishga muvaffaq bo'lgan.[3]

Xulosa:

Ma'murjon Uzoqov O'zbekiston musiqa san'atining ajralmas shaxslaridan biri bo'lib, uning ijodi va ijrolari xalq musiqasining boy merosini saqlab qolish, keng auditoriyaga yetkazish hamda yangi avlod san'atkorlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Uning "xalq hofizi"ligi va undan so'ng kelayotgan izdoshlari, ijodiy tanlovi va repertuari — milliy musiqaning bugungi kundagi yuksalishida muhim omillardir. Vafoti 6 dekabr 1963, Marg'ilon.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://arboblar.uz/uzkr/people/uzokov-mamurzhon?sa=X&ved=2ahUKEwiX4NXk4q_pAhXJG5oKHdPnDIgQ9QF6BAgGEAI
2. <https://milliycha.uz/kr/uzoqov-mamurjon/>
3. <https://arxiv.uz/ru/documents/referatlar/san-at/ma-murzhon-uzo-ov>

